

ΕΚΛΟΓΕΣ ΓΙΑ ΜΟΥΧΤΑΡΟΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ
ΣΤΟ ΜΠΛΑΤΣΙ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ (1888)

1. Εἰσαγωγικά*

Ἡ ἀναφορά πού δημοσιεύω παρακάτω εἶναι ἀπὸ τὴν πατρίδα μου Μπλάτσι τῆς Κοζάνης καὶ τὴ βρῆκα, φοιτητῆς ἀκόμα, στὸ ἀρχεῖο τοῦ Δημητρίου Κόκουρα.

Εἶναι ἓνα ἔγγραφο μονόφυλλο ἀπὸ χαρτί πολυτελείας μὲ γράμμωση ὕδατογραφική. Οἱ κάθετες γραμμὲς ἀφήνουν ἀνάμεσά τους ἓνα ἀρκετὰ πλατὺ διάστημα, ἐνῶ οἱ ὀριζόντιες εἶναι πολὺ πυκνὲς μὲ διαστάσεις 0,335 × 0,212. Εἶναι γραμμένο μὲ μελάνη μελιτζανιά (χρυσὴ τὴ λέγαμε ἄλλοτε) καὶ τὰ γράμματα τοῦ μικρά, ὠραῖα κι εὐκολοδιάβαστα. Γλώσσα του, ἐνῶ ἀπευθύνεται σὲ τούρκικη Ἀρχή, ἢ καθαρεύουσα τῆς ἐποχῆς μὲ τὴ σωστὴ σύνταξη καὶ ὀρθογραφία τῆς. Σὲ τέσσερα ἀκρινὰ σημεῖα ἔχει μικρὲς λαδιὲς πού μὲ τὸ δίπλωμα πέρασαν καὶ στὰ ἀντίστοιχα σημεῖα. Στὴ δεξιὰ πλευρὰ τῆς μεσαίας γραμμῆς πού γίνεται ἀπὸ τὸ δίπλωμα στὰ τέσσερα, ἔχει μιὰ ξεθωριασμένη κοκκινίλα ἀπὸ τὴν πολυκαιρία. Κατὰ τὰ ἄλλα ὡστόσο διατηρεῖται σὲ ἀρκετὰ καλὴ κατάσταση.

Τώρα τὸ ἔχω καταθέσει στὸ Ἀρχεῖο χειρογράφων τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

2. Ἡ ἀναφορὰ

Πρὸς τὸν Ἐνδοξότατον Καϊμακάμην καὶ τὸ Σεβαστὸν Ἰδα²ρὲ Μεντζλησιον τοῦ Καζᾶ Καλιαρίον.

³ Ἐνδοξότατε,

⁴ Οἱ εὐσεβάστως ὑποφαινόμενοι Σᾶς κάμνομεν ἰγαντὲν τὰ ἐ⁵ξῆς παρόπονά μας. |

⁶ Σύμφωνα μὲ τὴν διαταγὴν σας πρὸς τὸν Μονδίο-εφέντην μας, |⁷ Ἐνδοξότατε, σπνήλθομεν χθὲς νὰ ἐκλέξωμεν νέαν Μουχταροδημογε⁸ροντίαν, ἀλλὰ δὲι μᾶς ἀφῆκαν ελευθέρους νὰ ἐκλέξωμεν ἐκείνους |⁹ τοὺς ὁποίους θεωροῦμεν καλλιτέρονς, καὶ διώρισαν ἀνθρώπους, εἰς τοὺς |¹⁰ ὁποίους δὲν ἔχομεν ἐμπιστοσύνην. διότι δὲν εἶνε σύμφωνα μὲ τὸν νόμον |¹¹ ἐπειδὴ, καθὼς φαίνεται καὶ εἰς τὸ βου-

* Βλ. Α. Σιγάλα, Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1939, σ. 142.

κονάτ-τεφτέρι, ὁ μὲν ἐβέλ μου¹² χτάρης Δ. Κ. Μούρας ἔχει μόνον 24 γρ. βεργί, ὁ ἄζᾶς Λεωνίδα 12, ὁ ἄζᾶς¹³ Ν. Γ. Τσάγκας 20, ὁ ἄζᾶς Θ. Γούναρης 37, καὶ ὁ ἄζᾶς Δ. Τσέτης 31,20,¹⁴ καὶ διότι ἄλλα ὀνόματα μᾶς παρουσίασαν ὡς Μουχταροδημογέροντας,¹⁵ καὶ ἄλλα ἠκούσαμεν, ὅτι διωρίσθησαν, προσέτι δὲ διότι ὁ Μουδιὸ ἐφέντης¹⁶ μας διὰ τῆς βίας μὲ τοὺς ζαπτιέδες εἰς τὰς θύρας ἠνάγκασε πολλοὺς¹⁷ ἀπὸ ἡμᾶς νὰ ὑπογράψωμεν τὸ ἰντιχάπιον τὸ ὁποῖον Σᾶς ἔστειλε.¹⁸ Σᾶς παρακαλοῦμεν λοιπὸν θερμοῦς, Ἐνδοξότατε, νὰ μὴ ἀναγνωρί¹⁹ σῆτε τὸ ἰντιχάπιον τὸ ὁποῖον ἔργειε διὰ τῆς βίας καὶ τῆς ἀπάτης,²⁰ καὶ νὰ διατάξητε νὰ ἐκλέξωμεν νέους Μουχτάρηδες κατὰ μαχαλάδες,²¹ διότι ἀλλέως ἐμποδίζονται οἱ βασιλικοὶ φόροι καὶ μένονν μπεκαέδες,²² ἐνῶ ἄλλοτε, ὅταν εἴχαμεν κατὰ μαχαλάδες ἐπληρώθησαν ὅλοι²³ οἱ φόροι, καὶ ὑποσημειούμεθα βαθυσεβάστως.

Ἐν Βλάτση τῇ 7 Μαρτίου 1888

Οἱ πολῖται

3. Λεξιλόγιο

- 1 Καϊμακάμης=ἐπαρχος, ὑποδιοικητῆς (ἐπαρχίας)
- 1-2 ἰδαρῆς (ἰνταρῆς) = διοίκηση
- 2 μέντζλις=συμβούλιο· ἰδαρῆ Μεντζλήσιον=Διοικητικὸ Συμβούλιο
- 2 καζᾶ=ἐπαρχία, ὑποδιοίκηση
- 2 Καλιάριον (Καϊλάρ)=Πτολεμαῖδα
- 4 ἰφαντῆς=ἀναφορά· κάμνω ὑφαντῆν=ἀναφέρνω
- 6 μουδιρ (μουντιρ)=διευθυντῆς (γενικᾶ)
- 6 ἐφέντης=κύριος
- 7-8 μουχταροδημογεροντία=δημογέροντες, κοινοτάρχες, κοινοτικὸ συμβούλιο
- 11 βουκού=πράξη, περιστατικὸ, συμβάντι· βουκουάτ (πληθ.)=τὰ συμβάντα, τὰ περιστατικὰ
- 11 τεφτέρι [μεσν. ἑλλ. διφθέρ-ιον, ἀρχ. ἑλλ. διφθέρα]=βιβλίον· βουκουάτ τεφτέρι=βιβλίον πράξεων
- 11 ἐβέλ=πρωτοτερινὸς
- 11-12 μουχτάρης=πρόεδρος
- 12 βεργί=φόρος
- 12 ἄζᾶς=κοινοτικὸς σύμβουλος
- 16 ζαπτιῆς=χωροφύλακας, ἀστυνόμος
- 17 ἰντιχάπ(ιον)=βιβλίον ἀρχαιρεσιῶν
- 20 μαχαλάς=συνοικία
- 21 μπεκαῆλ=βερεσῆς

4. Παρατηρήσεις

Ἡ ἀναφορά αὐτὴ εἶναι ἓνα ἔγγραφο ἰδιωτικὸ καὶ εἶναι τὸ πρόχειρο ποὺ σύνταξαν, γιὰ νὰ τὸ καθαρογράψουν καὶ νὰ τὸ υπογράψουν ἀργότερα καὶ ὕστερα νὰ τὸ στείλουν στὸν προορισμὸ του. Αὐτὸ τὸ συμπεραίνουμε ἀπὸ κάποιον σβήσιμό του καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς πὼς εἶναι ἀνυπόγραφο. Ποιὰ εἶναι ἡ κατοπινὴ τῆς τύχῃ δὲν ξέρουμε. Μπορεῖ δηλαδὴ νὰ τὴν καθαρόγραψαν, νὰ τὴν ὑπόγραψαν καὶ νὰ τὴν ἔστειλαν στὸν καϊμακάμη στὴν Πτολεμαῖδα (Καϊλάρια), μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ μὴ τὴν ἔστειλαν.

Σύμφωνα μὲ τὸ συνήθειο οἱ κοινοτικὲς ἐκλογὲς στὸ Μπλάτσι, ὅπως καὶ παντοῦ ἄλλοῦ, ἔπρεπε νὰ γίνουν εἴτε τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (23 τοῦ Ἀπρίλη) εἴτε τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (26 τοῦ Ὀχτώβρη). Στὸ ἔβγα ὅμως τοῦ Φλεβάρη καὶ στὸ ἔμπα τοῦ Μάρτη, μέσα στὴ βαρυχειμωνιά μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια καὶ τὰ δυνατὰ κρύα δὲ γίνονταν ἐκλογὲς. Ἡ δημογεροντία ὡστόσο ποὺ εἶχε τὴν ἐξουσία στὰ χέρια τῆς, ἐπειδὴ φοβόταν ἴσως πὼς θὰ ἔχανε τὶς ἐκλογὲς ἂν γίνονταν μέσα στὰ νόμιμα χρονικά τους περιθώρια, προκάλεσε τὴ σχετικὴ διαταγὴ τοῦ καϊμακάμη καὶ τὶς ἔκαμε στὸ ἄψε-σβῆσε, ὅταν τῆς ἦρθε βολικά. Ἔπειτα ὁ καϊμακάμης δικὸς τους, ὁ μουντίρης ἐπίσης. Αὐτὸ τὸ βεβαιώνει μὲ ἄλλα λόγια ἢ ἴδια ἢ ἀναφορά: «...ὁ Μουδὶρ ἐφέντης μας διὰ τῆς βίας μὲ τοὺς ζαπτιέδες εἰς τὰς θήρας ἠνάγκασε πολλοὺς ἀπὸ ἡμᾶς νὰ υπογράψωμεν τὸ ἰντιχάπιον...» (στ. 15-17). Ἄν ὅμως ὑπῆρξαν ψηφοφόροι ποὺ δείλιασαν στὶς φοβέρες τῶν ζαπτιέδων καὶ ὑπόγραψαν τὸ ἰντιχάπι, ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι ποὺ δὲ δείλιασαν, μὰ ἀντίθετα ἀντιστάθηκαν στὸν ἐκβιασμὸ καὶ δὲν τὸ ὑπόγραψαν.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀναφορά, γιὰ νὰ βάλει ἓνας ὑποψηφιότητα γιὰ δημογέροντας, ἔπρεπε νὰ πληρώνει, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, ὀρισμένο φόρο. Ὅταν ὁ φόρος αὐτὸς ἦταν λιγότερος ἀπὸ κείνον ποὺ ὀριζε ὁ νόμος, σήμαινε πὼς ὁ ὑποψήφιος δὲν εἶχε τὰ νόμιμα προσόντα γιὰ δημογέροντας, γιὰτὶ δὲν ἦταν ἀξιόχρεος. Στὴν περίπτωσι ὡστόσο ποὺ καταγγέλλει ἡ ἀναφορά μας, ἄλλα ὀνόματα παρουσίασαν γιὰ νὰ ψηφίσουν οἱ ψηφοφόροι καὶ ἄλλους διόρισαν γιὰ δημογέροντες. Μὰ οἱ δημογέροντες αὐτοὶ οὔτε τὰ νόμιμα προσόντα εἶχαν οὔτε καὶ οἱ καλύτεροι χωριανοὶ σὰν πρόσωπα ἦταν καὶ προπάντων δὲν τοὺς εἶχε καμιὰν ἐμπιστοσύνη τὸ χωριό. Μόνον ποὺ τοὺς ὑποστήριξε ὁ Μουντίρ-ἐφέντης, καὶ πίσω ἀπὸ αὐτὸν φυσικὰ ὁ καϊμακάμης μὲ τοὺς ζαπτιέδες του. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ χωριανοὶ ἔκαμαν τὴν ἀναφορά αὐτὴ καὶ ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν καϊμακάμη «...νὰ μὴν ἀναγνωρίσῃ τὸ ἰντιχάπιον τὸ ὁποῖον ἐγεινε διὰ τῆς βίας καὶ τῆς ἀπάτης...» (στ. 18-19) καὶ νὰ διατάξῃ νὰ γίνουν νέες ἐκλογὲς κατὰ μαχαλάδες, γιὰ νὰ μὴ μένουν ἀπλήρωτοι οἱ φόροι στὸ δημόσιο ταμεῖο.

Τὸ πρόβλημα τῶν Νεοελληνικῶν Κοινοτήτων στὴν ἱστορικὴ του πορεία τῆς τουρκοκρατίας τὸ μελέτησε καὶ τὸ φώτισε σὲ πάρα πολλὰ σημεῖα ὁ κα-

Οηγητής κ. Α. Βακαλόπουλος¹. Ό ίδιος όμως δέχεται πώς μένουν ακόμα κι άλλα του σημεΐα άμελέτητα και σκότεινά. Άξιόλογα επίσης είναι όσα είπε για τη συμβολή των Νεοελληνικών Κοινοτήτων στην ανάπτυξη του νέου Έλληνισμού και στην προετοιμασία του για τó Εΐκοσιένα ó Δανιηλίδης². Πέρα όμως από τούς δυό άξιόλογους αυτούς μελετητές τó πρόβλημα στη σωστή του βάση τó τοποθετεί και τó αναλύει μέσα στα πλαίσια της ιστορικής του νομοτέλειας μόνο ó Ν. Ψυρούκης στο άριστο έργο του, Τó νεοελληνικό παροικιακό φαινόμενο³.

Νομίζω όμως πώς για νά μελετήσουμε τó θεσμό των Νεοελληνικών Κοινοτήτων στα χρόνια της τουρκοκρατίας και νά ιδούμε όλες τις φάσεις πού παίρνει μέσα στις γεωγραφικές και ιστορικές συνθήκες των αιώνων αυτών, δέν είναι ανάγκη ν' ανατρέξουμε στα πρώτα του φανερώματα από τούς άρχαίους χρόνους και νά τόν παρακολουθήσουμε ύστερα στην κατοπινή του πορεία. Είναι κοντά στο νοΐ πώς τις ρίζες του πρέπει νά τις αναζητήσουμε στα χρόνια τά βυζαντινά. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας όμως ó θεσμός προσαρμόζεται και διαμορφώνεται ανάλογα με τις τοπικές και ιστορικές συνθήκες πού έχει ν' αντιμετώπισει κάθε φορά ó νέος έλληνισμός. Οί συνθήκες αυτές παίζουν τó βασικό καθοριστικό ρόλο στη νέα διαμόρφωση του θεσμού και όχι ή καταγωγή του. Γιαντó και δέ μπορούμε νά βρούμε έναν έναΐο τύπο όργάνωσης των Νεοελληνικών Κοινοτήτων, μά πολλούς. Οί ειδικές λοιπόν συνθήκες πού αντιμετώπιζει ή κάθε Κοινότητα καθορίζουν και τήν ειδική τους όργάνωση κάθε φορά, χωρίς φυσικά νά ξεφεύγει από τά γενικά πλαίσια πού καθορίζει τή λειτουργία των Κοινοτήτων ή τουρκική νομοθεσία.

Στις γενικές αυτές σκέψεις όδήγησε ή διαπίστωση πώς μιá από τις όργανωτικές μορφές της κοινότητας για τήν έκλογή των δημογερόντων και τήν εΐσπραξη των λογις-λογις φόρων ήτανε και ή όργάνωση κατά μαχαλάδες, κατά γειτονίες. Δηλαδή τούς κοινοτάρχεις τούς ψήφιζαν κατά γειτονίες όχι μόνο γιατί ήξεραν καλά τά πρόσωπα πού έπρεπε νά συγκροτήσουν τή δημογεροντία, μά και γιατί στην εΐσπραξη των φόρων ή συνοικιακή όργάνωση δέν άφήνει χρέη, μπεκαέδες, στο δημόσιο.

Δέν έχει λοιπόν καμιά σημασία άν ή αναφορά αυτή έφτασε ή όχι στον προορισμό της. Σημασία έχει πώς με όλη της τή συντομία είναι ένα έγγραφο

1. Βλ. Α. Βακαλόπουλου, 'Ιστορία του Νέου Έλληνισμού, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1964, σ. 279-314.

2. Βλ. Δ. Δανιηλίδη, 'Η Νεοελληνική Κοινωνία και Οικονομία, τ. Α', α', Αθήνα 1934, σ. 126-138.

3. Ν. Ψυρούκης, Τó νεοελληνικό παροικιακό φαινόμενο, Αθήνα 1974. Βλ. προπάντων τις σσ. 39-92.

βαρυσήμαντο. Σηκώνοντας, ἄς εἶναι καὶ μιὰ δίπλα, ἀπὸ τὸ πέπλο ποὺ σκεπάζει τὴ ζωὴ ἑνὸς ὄχι πολὺ μακρινοῦ παρελθόντος, ἀφήνει νὰ ἰδοῦμε ἕνα στιγμιότυπο ἀπὸ τὸ δημόσιο βίο τῶν προγόνων μας στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας καὶ νὰ βγάλουμε μόνοι μας κάποια συμπεράσματα μὲ βασικὸ ἱστορικὸ κύρος. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἔννοιες ποὺ συνθέτουν τὸ περιεχόμενό της ἔχουν ὅλες τους μιὰ-μιὰ τὴν ἀξία τους μὲ προεκτάσεις ἀρκετὲς. Ταυτόχρονα ὅμως μαρτυροῦν καὶ τὸ φλογερὸ πατριωτισμὸ τῶν παπούδων μας, ποὺ δὲν προσκυνοῦσαν εὐκόλα οὔτε «τοὺς προστάτες» οὔτε «τοὺς προστατευόμενους»; ὅποιοι κι ἂν ἦταν αὐτοί, κι ἦταν πάντα ἑτοιμοὶ γιὰ ὅποιαδήποτε πολιτικὴ μάχη τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, δίδαγμα καὶ αὐτὸ μὲ ὄχι μικρότερη ἱστορικὴ ἀξία.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΑΣ

RÉSUMÉ

J a n n i s T s a r a s, Les élections de μουχταροδημογεροντία (=conseil municipal) à Blatsi (départ de Kozani) en 1888.

La petition publiée présente l'état de la violence de la falsification et de l'anomalie aux élections des anciens du village (=μουχταροδημογεροντία) à Blatsi pendant la domination ottomane pour qu'ils puissent gagner tant bien que mal aux élections de la communauté. Mais, de l'autre côté, nous suivons le combat opiniâtre et la résistance acharnée de la parti inverse, qui ne s'inclinait point devant le fait accompli et qu'il tenait tête aux compétiteurs. La petition publiée nous indique que les élections se faisaient d'abord aux quartiers et que le candidat devait régler un impôt décisif; alors, il devenait solvable. D'ailleurs, comme les impôts étaient payés par la Commun pour chaque quartier, les anciens du village qui n'étaient pas solvables il payaient par leurs impôts; alors la Commun réglait la somme dû de nouveau.